לשון סורסי למה או לשון הקדש או לשון יונית וא"ר יוסי בבל לשון ארמי למה או לשון הקדש * או לשון פרסי אמרי לשון יוני לחוד חכמת יונית לחוד וחכמת יונית מי אסירא [א]והאמר רב יהודה אמר שמואל משום [ב]רשב"ג [1]עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי אלף ילדים היו בבית אבא חמש מאות מהם למדו תורה חמש מאות למדו חכמת יונית ולא נשתייר מהם אלא אני כאן ובן אחי אבא בעסיא אמרי שאני בית רבן גמליאל שהיו קרובים למלכות וכדתניא [א]המספר קומי הרי זה מדרכי האמורי אבטולמוס בר ראובן [ב]התירו לו לספר קומי מפני שהוא קרוב למלכות [ג]של בית רבן גמליאל התירו להם לספר בחכמת יונית מפני שקרובים למלכות: לא יגדל אדם את הכלב אא"כ קשור בשלשלאות כו': תנו רבנן [ג]לא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן קשור בשלשלת [ד]אבל מגדל הוא בעיר הסמוכה לספר וקושרו ביום ומתירו בלילה תניא רבי אליעזר הגדול אומר המגדל כלבים כמגדל חזירים למאי נפקא מינה [ה]למיקם עליה בארור [ו]אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן בבל כעיר הסמוכה לספר דמי תרגמה נהרדעא דריש ר' דוסתאי דמן בירי [2]ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל [ה]ללמדך שאין שכינה שורה על ישראל פחות משני אלפים ושני רבבות (א) חסר אחת והיתה אשה מעוברת בינידם וראויה להשלים ונבח בה כלב והפילה נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל [ו]ההיא איתתא דעלת למיפא בההוא ביתא נבח בה כלבא אמר לה מריה לא תיסתפי מיניה שקולי ניביה אמרה ליה [ז]שקילי טיבותיך ושדיא אחיורי כבר נד ולד: אין פורסין נישבין ליונים וכו': ומי אזלי כולי האי והתנן [ח]מרחיקין את השובך מן העיר חמשים אמה אמר אביי מישט שייטי טובא כרסייהו בחמשים אמה מליא ומישט שלשים רים ותו לא והתניא [ט]בישוב אפילו מאה מיל לא יפרום רב יוסף אמר [י]בישוב כרמים רבה אמר בישוב שובכין ותיפוק ליה משום שובכין גופייהו איבעית אימא [כ]בדעובד כוכבים ואיבעית אימא [ל]בדהפקר ואיבעית אימא [מ]בדידיה:

הדרן עלך מרובה

לשון סורסי למה אלא או לשון הקודש או לשון יוני. הוא לשון נאה וסורסי לשון נלעג הוא: **פרסי.** לשון נאה מארמי. בארץ ישראל הסמוכה ליון נקטו יוני ובבל הסמוך לפרס נקטו לשון פרסי: **חכמת יונית.** בני פלטין הקרובים למלכות מספרין בה: **עיני עוללה לנפשי.** לא גרסינן מאי דכתיב כלומר כך אמר רבן שמעון קורא אני על עצמי המקרא הזה שיש עלי לעולל עיני בבכי ודמעה מכל משפחות העיר: **ילדים.** בחורים: **המספר קומי.** לפנים במנא: **מדרכי האמורי.** שמספרים מלפניהם ומשיירין בלורית מאחריהן. ל"א דרך רומיים לגלח שער שלמעלה מן האוזן בתשובת הגאונים: **לספר.** מרק"א בין ישראל לעובדי כוכבי' וצריכה שימור: **בארור.** כדתניא לעיל [פב:] ארור ישראל(ש) שיגדל חזירים: **בבל.** שם המדינה ועיר אחת שבה נקראת נהרדעא ואותה העיר סמוכה לספר. ואשמועינן רב נחמן דהואיל ויש בבבל ישוב קבוע וישראל הרבה מותר לגדל כלבים בעיר הסמוכה לספר כאילו היא מארץ ישראל: **ניבי.** יניי"בי"ש. ל"א ארבע שיני הכלב הארוכות שבהן נושך כך שמעתי (בבכורות) (חולין דף נט.): **שקילי טיבותיך.** נטולה היא טובתך ומוטלת על הקוצים י)(שלא קשרת את הכלב) מה שאתה מנחמני הכל: **כבר נד.** ונעקר ממקומו: **מרחיקין את השובך.** שלא יפסידו תבואה ופירות פ)שסביב העיר: **כרסייהו בחמשים מליא.** כמה שהן מלקטות ומנקרות בקרקע מלאין בחמשין אמה הלכך לגבי אכילת תבואת עיר אין לחוש ביותר: **בישוב כרמים.** שהולך מכרם לכרם עד למרחוק: **בדידיה.** שאותן שובכין שלו ומשום יוני שובכין שלא ילכדו בפחין אין לחוש דשלו הן אבל יש לחוש ליוני הישוב שבאין דרך השובכין למרחוק:

הדרן עלך מרובה

לשון סורסי. נראה דלשון סורסי הוא לשון ארמי כדאמר (בראשית רבה פ' עד) אל יהי לשון סורסי קל בעיניך שהרי בתורה ובנביאים ובכתובים חלק לו הכתוב כבוד תורה דכתיב ל)יגר שהדותא בנביאים דכתיב מ)כדנן תימרון להון בכתובים דניאל ועזרא ולכן היה ארם נהרים נ)ודניאל נמי קורהו לשון סורסי אף על גב דכתיב ביה וידברו הכשדים למלך ארמית והא דנקט הכא בארץ ישראל לשון סורסי ובבבל נקט לשון ארמי אור"ת לפי שמעט משתנה כעין לשון לעז שמדברים אותו לשון לא במדינה אחת יותר מבאחרת כי אונקלוס הגר תירגם על הגל הזה סהיד דגורא הדין ולכן קרא ליה יגר שהדותא ונ"ל לשון שדיבר לבן הוא לשון סורסי ועל שם סוריא נקרא סורסי דסוריא היא ארם נהרים וארם צובה שכבש דוד ועל שם שקרובה לארץ ישראל ס)אין לשון ארמי שלה נא כל כך:

התירו לספר קומי. מתחילה לא גזרו על קרובים למלכות והוא היה רגיל כדאשכחן במעילה (דף יז.) שהלך אבטולמוס בן ראובן וסיפר קומי שלא יכירו שהוא יהודי והטעה אותם:

שני אלפים ושני רבבות גרסינן ולא גרסינן שני אלפים רבבות דבמדבר לא היו כי אם ס' ריבוא ושרתה שכינה ולא שייך כאן הא דאמר דיני ממונות (סנהדרין דף לט.) דכל בי עשרה שכינה שריא דהכא אנביאים ואמשכן קאמר:

והתניא ובישוב **אפילו** ק' מיל **לא יפרום.** ע"כ השתא לא ידע פירוש הברייתא ע)[וקשה] דהא משמע דק' מיל לאו דוקא אלא אפילו אלף לא יפרום וא"כ האי ישוב היכי דמי אי קרי העיר ישוב א"כ לא יפרום בשום מקום אפילו במדבר דאפילו המדבר רחוק אלף מיל דהא אמר דק' מיל לאו דוקא ואפילו נאמר דק' מיל דוקא אכתי תקשה רישא לסיפא דהא רישא קתני דרחוק שלשים רים מן הישוב פורסין ובסיפא קתני אפילו ק' מיל לא יפרום דהכי תניא בתוספתא בפירקין (פ"ח) אין פורסין נשבים ליונים אא"כ הרחיק מן הישוב שלשים רים בד"א במדבר אבל בישוב אפילו ק' מיל לא יפרום וליכא למימר נמי דס"ד דבישוב של זרעים שייטי טובא ורישא דברייתא מיירי בישוב עיר וקרי ליה מדבר משום דליכא זרעים דא"כ מאי קשה ליה ונראה לריצב"א דודאי ס"ד דאיירי בישוב זרעים וה"פ ומישט שייטי שלשים רים ותו לא אפילו בישוב זרעים והא מוכחא סיפא דבישוב זרעים שייטי טובא ואין זה אלא משום אכילה אלמא דלא מליא כריסה בחמשים אמה ומשני דלא איירי בישוב זרעים אלא בישוב כרמים ובישוב שובכין וקרי מדבר היכא דליכא ישוב כרמים וישוב שובכין: **הדרן עלך מרובה**

מסורת הש"ס

א) סוטה מט: גיטין נח. [ע"ש], ב) [עי' תוס' ע"ז לב. ד"ה אבל], ג) [תוספתא דסוטה פט"ו], ד) [עירובין מה.], ה) יבמות סד. [ע"ש], ו) שבת סג., ז) [שבת שם וש"נ], ח) ב"ב כג., ט) בפ"מ: אדם, י) פ"א אינו, כ) פ"א שנתוך, ל) בראשית לא, מ) ירמיה י, נ) [עי' בתוס' ב"ב ל: ד"ה לסוריא], ס) [רש"א].

◆

תורה אור השלם

1. עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי: איכה ג נא
2. וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְיָ רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל: במדבר י לו

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' ושני רבבות הרי שהיו ישראל שני אלפים ושני רבבות חסר אחד והיתה אשה:

◆

גליון הש"ס

גמ' או לשון פרסי. בתוס' ב"ב דף ל ע"ב ד"ה לסוריא הגי' או לשון סורסי: תוס' ד"ה לשון וכו' אין לשון ארמי שלה צח כל כך. ועיין ב"ב דף ל ע"ב תוס' ד"ה לסוריא:

◆

לעזי רש"י

מרק"א. גבול, ספר. ינגיבי"ש [יינציבי"ש]. חניכיים.

עין משפט נר מצוה

קפא א מיי' פ"א מהל' ע"ז הלכה א סמג לאוין ג טוש"ע י"ד סי' קעח סעיף א:
קפב ב מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ב:
קפג ג ד מיי' פ"ה מהל' נזקי ממון הלכה ט סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' תט סעיף ג:
קפד ה מיי' שם הלכה ט:
קפה ו מיי' פ"ו מהל' גזלה ואבדה הלכה ט סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' קנה סעיף כד וטוח"מ סי' שע:
קפו ז ח ט י כ מיי' שם הלכה ח סמג שם טוח"מ סי' שע:

◆

מוסף רש"י

לשון סורסי. קרוב הוא ללשון ארמי, ואומר אני שזו לשון גמרת ירושלמי, ואומות העולם קורין אותו לינג"א סוריי"א (סוטה מט:). או לשון יונית. שהיו קרובין לארץ יון ולשון יון יפה מזה והיה לו לספר בו (שם). עיני עוללה. מגולם את עיני, לנפשי. על נפשי, מפני קורותי (שם). המספר קומי. שערו שלפניו, ומגיח בלורית מאחוריו, הרי זה מדרכי האמורי. שכן מניחין בלורית לשם עבודת כוכבים (שם). לספר. עיר שמבדלת בין גבול ישראל לגבול האומות (עירובין מה.). תרגמה. איזו היא עיר בבבל דהויא סמוכה לספר, נהרדעא. שהיתה סמוכה לנכרים מצד אחד ולעיירות שיושבין בהן בני גולה מצד שני (שם). למיפא. לאפות עיסה, שהשאיל בעל הבית תנורו (שבת סג:). שקולי ניביה. נטולות ד' שיניו שהוא נושך בהן אותן שיניים קרי ניבין, כדאמרינן גבי טרפות (חולין נט.) גמל ניבי אית ליה (שבת סג:). שקילי טיבותך ושדיא אחיורי. נטולה טובתך ומוטלת על הקוצים. טיבותיך, טובה הנאת נחמתך, כמו מחזיק טוב, הנרי"א בלע"ז (שם). מרחיקין את השובך מן העיר. שהיונים מפסידין זרעוני גנות (ב"ב כג.). כרסייהו בחמשים אמה מליא. כמה שהן מלקטין בתוך חמשים אמה מתמלא כריסן ואין מפסידים זרעים מכאן ולהלן (שם). בישוב כרמים. שפורחין מכרם לכרם ושטים הרבה (שם). בישוב שובכין. שמדלג משובך לשובך (שם). ותיפוק ליה משום שובכין גופייהו. מאי מאה מיל דקאמר, דמשמע דבשביל יוני העיר מתרחק שבאין כאן דרך שובכין, בלאו יוני העיר נמי לא יפרוס, שהרי לוכד יוני שובכות של אחרים (שם). הדרן עלך מרובה